

Аналітична записка
з питань порівняльного законодавства
щодо правового статусу курсантів військових навчальних закладів
в окремих країнах-членах НАТО*

Анотація.

В аналітичній записці досліджено поняття та правовий статус курсантів як суб'єктів освітнього процесу у військових навчальних закладах, які функціонують у державах-членах НАТО (проаналізовано законодавство восьми держав: Великої Британії, Німеччини, Франції, Італії, Польщі, Естонії, Латвії, Литви). Визначено нормативні вимоги та засади здійснення навчального процесу за участю курсантів, умови їхнього фінансового забезпечення, процедурні питання набуття ними базової військової освіти, формування відповідних знань, вмінь, навичок та компетентностей. Розглянуто організаційно-правові основи державної політики підготовки військових професійних кадрів, визначено складові системи військової освіти, особливості діяльності військових навчальних закладів. Виявлено спільні риси й національні відмінності під час здійснення навчання курсантів, умови їхнього матеріально-господарського забезпечення як військовослужбовців. Узагальнені дані наведено в Додатку 1.

Ключові слова: загальнодержавна оборонна політика, вища військова освіта, військові навчальні заклади, освітньо-кваліфікаційний рівень, курсанти, навчання, підготовка професійних офіцерських кадрів, державне замовлення, збройні сили, стандарти НАТО.

I. Вступна частина.

Система вищої військової освіти є важливою інституційно-структурною складовою загальнодержавної оборонної політики, виступає одним із ключових елементів поступального й динамічного розвитку збройних сил та інших військових організацій, має опосередкований вплив на їх боєздатність і дієве функціонування. Одним із напрямів трансформації військової освіти є формування та розвиток ефективної системи професійної військової освіти та прискорення темпів інтеграції Збройних Сил України до НАТО, що передбачає імплементацію стандартів професійної військової освіти провідних країн-членів НАТО до національної системи військової освіти. Забезпечення високого рівня підготовки майбутніх офіцерів, якого сьогодні потребують українські реалії, неможливе без урахування напрацювань у контексті позитивного досвіду у сфері військової освіти країн ЄС, держав-членів НАТО, які системно здійснили реформування військової освіти на національному рівні, удосконалили організаційно-правові засади функціонування вищих військових навчальних закладів, активно впроваджують стандарти НАТО у фахову підготовку майбутніх офіцерів різних родів військ збройних сил.

За результатами проведення аналізу позитивного зарубіжного досвіду у вказаній площині можна констатувати, що в більшості держав-членів НАТО фахова військова освіта є фундаментальною основою обороноздатності країни загалом, вона здійснюється та функціонує в умовах централізованого управління під егідою Міністерства оборони та Міністерства освіти тієї чи іншої країни. Курсантські кадри складають важливий потенціал професійної військової служби, є основою формування офіцерської ланки Збройних сил країн НАТО та ЄС. Кожна держава-член

НАТО має свої встановлені особливості щодо процесу та умов навчання курсантів. Наявні індивідуальні підходи до структури та змісту вищої військової освіти в кожній країні, які обумовлені низкою чинників, зокрема: обсягами державного замовлення на підготовку кадрів для військової освіти; суб'єктивним розумінням національних інтересів у сфері оборони; фактором мотивації молоді до служби у лавах збройних сил; державною політикою щодо забезпечення обороноздатності держави та безпеки її громадян, очікуваннями суспільства та громадськості від збройних сил, прогнозуванням імовірних та вірогідних майбутніх сценаріїв участі військовослужбовців у спеціальних місіях, військових конфліктах та війнах як форми реагування на загрози військового характеру тощо.

У сучасних умовах збройні сили НАТО та ЄС орієнтовані на «війни шостого покоління». Зазначений тип війни, за твердженнями військових експертів, характеризується війною інноваційних видів зброї, штучного інтелекту, «війною інформаційних потоків» тощо. Враховуючи такі особливості зростання потреби збройних сил у високоінтелектуальних військових кадрах, система вищої військової освіти має спрямувати свої зусилля на формування у курсантів відповідних знань, вмінь, навичок та компетенцій майбутнього. Тобто система військової освіти має, перш за все, випереджувальний характер, узгоджений із загальною оборонною доктриною НАТО, а національна військова освіта має стати джерелом, що формує, у тому числі, інтелектуальний та духовний військовий потенціал будь-якої сучасної країни.

За таких умов у більшості країн НАТО та ЄС прослідковується чітка ступеневість військової підготовки: початкова військова освіта (військові ліцеї, навчальні центри), середня військова освіта (військові училища, коледжі), вища військова освіта (військові університети, академії). Також існує розподіл періоду підготовки на первинну та спеціальну військову підготовку, які, своєю чергою, мають дві частини: теоретичне навчання та практика у діючих бойових частинах і наявність двох ступенів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» та «магістр». Позитивний зарубіжний досвід переконливо доводить, що вища військова освіта всіх рівнів, передусім тактичного, виступає узагальненою системою навчання майбутніх офіцерів для забезпечення збройних сил фахівцями, які здатні керувати бойовими підрозділами, виконувати надскладні воєнні завдання в різних нестандартних ситуаціях, займатися вихованням та розвитком особового складу воєнного підрозділу, мати професійні навички щодо використання та експлуатації сучасних одиниць військової техніки та озброєння.

Серед європейських країн-членів НАТО система військової освіти і, зокрема, підготовки офіцерських кадрів у закладах вищої освіти (далі – ЗВО), найбільш удосконалена й авторитетна в таких країнах, як: Велика Британія, Німеччина, Франція. У цих країнах військові освітні системи адаптовані до динамічних змін, що зумовлюють підготовку військових фахівців, встановлені якісні професійно-кваліфікаційні параметри, які відповідають потребам сучасних збройних сил Альянсу, спостерігається економічна доцільність побудови мережі військових навчальних закладів як визначальних чинників авторитету згаданих систем військової освіти.

Основною характеристикою системи військової вищої освіти на теренах НАТО та ЄС є те, що особлива увага з боку вищого військового закладу освіти та державного управління приділяється: змісту навчальних планів і програм, інтеграції та

консолідації різних навчальних дисциплін, запровадженню інноваційних форм базової підготовки, зокрема змішаної; залученню до процесу навчання військових-практиків із центральних штабів, інших науково-дослідних установ; об'єднанню під час підготовки курсантів із різних родів та видів військ, інженерно-технічних та гуманітарних факультетів; впровадженню інформаційних технологій; постійному оновленню навчально-методичної та матеріально-технічної бази військових закладів вищої освіти.

За результатами аналізу позитивного зарубіжного досвіду можна визначити основні напрями спрямованості державного управління військовою вищою освітою, зокрема, це: забезпечення національних інтересів держави, її обороноздатності та цілісності; створення єдиної системи вимог до професійної характеристики бойового офіцера; визначення основних принципів функціонування національної вищої військової освіти; організація розвитку системи вищої військової освіти, її фінансування, матеріально-технічного оснащення, оновлення змісту освіти відповідно до стандартів НАТО тощо. Спрямованість роботи військових закладів вищої освіти зумовлена відповідними наказами та директивами Міністерства оборони тієї чи іншої країни відповідно до потреб держави та запитів суспільства.

До загальних тенденцій розвитку системи вищої військової освіти на європейських теренах слід віднести: забезпечення національних інтересів шляхом формування високопрофесійного військового кадрового потенціалу; тісний зв'язок військової освіти з національними традиціями, культурою, духовністю, патріотичним вихованням молоді; високий рівень результативності підготовки курсантів на всіх етапах навчання; високі видатки з боку держави на утримання вищих військових закладів освіти; сучасну матеріально-технічну базу; використання в навчальному процесі новітніх інформаційних технологій останнього покоління; випереджувальний характер навчання тощо.

Загалом у державах-членах НАТО діє дуалістична система правового становища військових навчальних закладів, які готують професійні офіцерські кадри для потреб Збройних сил. Це означає, що військові навчальні заклади звітують за результатами своєї діяльності як перед Міністерством освіти, так і перед Міністерством оборони. Організація військової підготовки курсантів у цих країнах має ступеневий характер, при чому кожен етап є логічно завершеним. Особлива роль відводиться стажуванню курсантів як окремому етапу військового навчання (Німеччина, Франція). Одними з основних характеристик системи вищої військової освіти європейських та інших країн світу є її людиноцентриська направленість; практична спрямованість змісту освітньо-професійних програм; залучення до підготовки майбутніх офіцерів досвідчених військових-практиків; орієнтування військового навчання на забезпечення інформаційної безпеки країни. Загальною метою систем вищої військової освіти на теренах НАТО є підготовка високопрофесійного військового спеціаліста, здатного забезпечити обороноздатність країни, який володіє на високому рівні професійними компетентностями, має комунікативні та інші особистісні якості тощо.

Нормативно-правова база держав-членів НАТО у сфері освіти та підготовки офіцерів закріплює політики й доктрини, які отримують подальший розвиток у системі директивних документів. Під час навчання у військових ЗВО держав-членів НАТО проактивно використовуються настанови НАТО – STANAG (Standartization Agreement). Важливе значення в організації військової освіти на теренах НАТО

займає стандарт Bi-SC 075-007 «Освіта і підготовка»¹. У сфері професійної військової освіти держав-членів та партнерів НАТО підготовка за цим стандартом спрямована на набуття майбутніми офіцерами змістовних військово-професійних компетентностей без прив'язки до конкретної посади. Відповідно до стандарту STANAG 2555 у державах-членах НАТО використовують терміни «базова підготовка» (яку забезпечує країна) та «підвищена підготовка» (яку забезпечує НАТО). Ці керівні документи становлять основу для організації та провадження освітньої діяльності і військової підготовки як у навчальних закладах НАТО, так і в національних закладах вищої освіти держав-членів Альянсу.

Загалом усі ці стандарти НАТО об'єднані у складну і взаємопов'язану ієрархію керівних документів Альянсу. Стандарти НАТО покликані забезпечити взаємодію між різними видами збройних сил, збройними силами різних країн для досягнення взаємосумісності й можуть бути реалізовані повністю або частково. Стандарти НАТО щодо унормування процедур, систем і компонентів озброєння та обладнання, відомі як STANAG, розробляються та оприлюднюються Агентством стандартизації НАТО спільно з Конференцією національних керівників озброєнь та іншими зацікавленими органами. Стандарти НАТО умовно можна поділити на адміністративні, оперативні та матеріально-технічні. Адміністративні стандарти визначають процеси управління та обміну інформацією, порядок роботи з документацією. Оперативні стандарти спрямовані на військове планування, застосування та використання військ, включаючи можливості сил спеціальних операцій. Матеріально-технічні стандарти НАТО визначають єдині вимоги до озброєння і військової техніки союзників, управління життєвим циклом та військового забезпечення.

У країнах Альянсу військова освіта представлена як важлива складова забезпечення обороноздатності і національної безпеки, а головною метою професійної військової освіти визначено розвиток стратегічного мислення серед військовослужбовців, спроможних мислити критично і творчо, мати фаховий підхід у питаннях забезпечення оборони та військової життєдіяльності.

Сучасна глобальна тенденція військової освіти передбачає використання та опанування під час навчання настанови НАТО (STANAG – 6001), яка стосується дотримання стандартів вільного володіння іноземною мовою для курсантів. Окрім стандартів (STANAG), останнім часом на теренах НАТО набуває поширення практика розробки стандартизованих рекомендацій (STANREC), перевагою яких є відсутність потреби у ратифікації та узагальнення. Рекомендації НАТО зі стандартизації (STANREC) – не обов'язковий документ НАТО, який не стосується цілей взаємосумісності, а застосовується виключно на добровільній основі. Наприклад, це настанови щодо оцінювання надійності озброєння та військової техніки в процесі експлуатації (STANREC 4174).

Перспективи розвитку системи військової освіти в країнах НАТО наочно свідчать, що підготовка військових професіоналів, які здатні з високим ступенем ефективності виконувати поставлені завдання, є однією з головних основ національної безпеки (Рис. 1).

У зв'язку з диференційованими підходами до організації військової освіти курсантів (кадетів, офіцерських курсантів) у державах-членах НАТО, доцільно

---

¹BI-Strategic Command Education and Individual Training Directive (E&ITD) 075-007. 10.09.2015. URL: https://www.coemed.org/files/Branches/DH/Files_01/Bi-SC_75-7_NEW.pdf

розглянути особливості досвіду окремих із них (Великої Британії, Німеччини, Франції, Італії, Польщі, Литви, Латвії, Естонії).

Рис. 1

Військово-навчальна підготовка в державах-членах НАТО²

II. Основна частина.

Велика Британія. Основним критерієм формування армійського кадрового потенціалу в контексті триваючої реформи Збройних сил Британії є практичне впровадження концепції «Солдат майбутнього»³ як найрадикальнішої трансформації британської армії згідно зі стандартами НАТО за останні 20 років, що досягатиметься шляхом оснащення середньостатистичного бойового солдата (офіцера) інтегрованим набором високотехнологічної форми, озброєння та військового обладнання.

Початкова військова підготовка у Сполученому Королівстві здійснюється через систему позавійськової підготовки, яка перебуває у віданні Міністерства оборони Великої Британії. Основою цієї системи є успішна діяльність воєнізованих структурних підрозділів загальноосвітніх шкіл та коледжів. Ці організації представлені у вигляді кадетських підрозділів, кадетських корпусів авіаційної підготовки, морського кадетського корпусу тощо (вік курсантів/кадетів від 13 до 18 років включно). Так, наприклад, у кадетських корпусах авіаційної підготовки⁴ навчається понад 40 тис. осіб, а в морському кадетському корпусі⁵ – 14 тис. осіб. При цьому утворено та функціонує по всій країні понад 200 загонів кадетів королівської

² Професійна підготовка офіцерів в країнах НАТО. Україна до НАТО. URL: <https://ukrainetonato.com.ua/osvita-ta-boyova-pidhotovka-za-standartamy-nato/profesiyna-pidhotovka-ofitseriv-v-krainakh-nato/>

³ Future soldier according to the British. URL: <https://wmasg.com/en/articles/view/21016>

⁴ Royal Air Force Air Cadets. URL: <https://www.raf.mod.uk/aircadets>

⁵ Sea Cadets. URL: <https://www.sea-cadets.org>

морської піхоти на базі морського кадетського корпусу. Інституційно всі кадети, незалежно від профіля освіти та спеціалізації навчання об'єднані в Армійські кадетські сили (Army Cadet Force)⁶. Станом на 1 квітня 2023 року налічувалося понад 38 тис. кадетів.

Базова підготовка армійського кадета передбачає опанування базової навчальної програми «Армійський кадет»⁷. Навчальна програма розроблена таким чином, щоб вона була інноваційною, прогресивною, щоб слухачі могли спиратися на попередній досвід та стабільно навчатися протягом свого перебування у статусі армійського кадета, яке може тривати до шести календарних років. Крім того, навчальний план пропонує курсантам свободу вибору спеціалізації навчання, яка найкраще відповідає особистим потребам та інтересам. Цикл навчання має відповідати базовим засадам затвердженого Міністерством оборони Статуту навчання армійських кадетів⁸. Навчальна програма передбачає такий графік: базове навчання (3 міс.); 1-зірковий етап (9 міс.); 2-зірковий етап (12 міс.); 3-зірковий етап (18 міс.); завершальний 4-зірковий етап (6 міс.). Тобто загалом курс навчання складає мінімум 4 повних календарних роки. Щоб отримати кожен наступний зірку, необхідно скласти певну кількість навчальних модулів. Завершальна зірка як результат проходження повного курсу навчання присуджується тільки після успішного складання всіх випробувань та іспитів, передбачених навчальною програмою. Під час навчання особлива увага приділяється розвитку професійних навичок і вмінь командної роботи, лідерства та фізичної підготовки. Армійські кадети не отримують будь-яких виплат або стипендій. Перед початком навчання навіть вимагається внесення застави за військову форму, яку повертають після його завершення. Під час навчання у статусі армійського кадета існують такі ранги з метою стимулювання та побудови системи військової субординації⁹:

- Кадет – Рекрут;
- Кадет – Капрал;
- Кадет – Сержант;
- Кадет – Старший сержант;
- Кадет – Майстер;
- Кадет – Штабний.

Під час навчання армійські кадети вивчають базові основи бойової підготовки й тактичної медицини; опановують здатність та вміння схвалювати командні рішення в режимі багатозадачності; здійснювати військове планування, вчать командному стилю управління тощо. Армійські кадети отримують сприятливу можливість брати участь у різноманітних тренінгах (психологічних, мотиваційних тощо). Армійські кадети молодших курсів, які успішно пройшли базовий курс навчання, отримують сертифікат ВТЕС 1 або 2 рівня (із командної роботи та особистих навичок). ВТЕС – це міжнародно визнана професійна військова кваліфікація для підлітків віком від 16 років. Армійські кадети старших курсів отримують сертифікат ІЛМ 1 або 2 рівня. Акредитація за цим рівнем включає опанування таких навичок, як: лідерство, командний стиль, цілеспрямованість; використання swot-аналізу тощо.

⁶ Army Cadets. URL: <https://armycadets.com>

⁷ Army Cadets Syllabus. URL: <https://armycadets.com/cadets/army-cadet-syllabus-2>

⁸ Cadet Rules and regulations. URL: <https://www-cdn.ctexas.com/sites/default/files/FIRDEP-2009-cadet-rules-regulations.pdf>

⁹ Cadet ranks. URL: <https://armycadets.com/cadets/skills-qualifications/cadet-ranks>

Cadet Expansion Program (CEP)¹⁰ – це спільна програма Міністерства оборони та Департаменту освіти, яка була запущена в 2012 році. Перша фаза мала початкову мету створити 100 нових курсантських підрозділів у державних середніх школах Англії до вересня 2015 року. Після цього досягнення уряд виділив додаткові 50 мільйонів фунтів стерлінгів на другий етап програми з метою збільшення кількості курсантських підрозділів у школах по всій Великій Британії, як державних так і приватних (до 500 організацій у 2020 році). У сучасних умовах триває робота над третьою фазою з метою підготовки 60 тис. армійських кадетів до завершення 2024 року. Школи, які створили власні кадетські підрозділи, отримали значні переваги. Такий формат сприяє формуванню патріотичного виховання молоді, включаючи набуття таких навичок, як лідерство, робота в команді, комунікабельність, чесність, прагнення молоді служити в армії тощо.

Таким чином, специфічною особливістю британської моделі є те, що армійські кадетські сили фінансуються Міністерством оборони, але немає жодних імперативних нормативних вимог приєднуватися до збройних сил у будь-який час. Тобто присутній факультативний характер підготовки армійських кадетів. Така логіка передбачає формування ефективної системи військового резерву, проте не кадрової професійної військової служби. На цьому фоні військове керівництво Великої Британії вважає, що система позавійськової підготовки робить свій внесок у підготовку майбутніх військових.

Правовою основою навчання як армійських, так і офіцерських кадетів є Закон Великої Британії «Про освіту»¹¹ та Керівництво з питань оборони та освіти Міністерства оборони (JSP 822)¹². Своєю чергою, офіцерський корпус Збройних сил Великої Британії переважно формується за рахунок випускників військових навчальних закладів (кадровий офіцерський склад). Основу офіцерського корпусу складають випускники Дартмутської військово-морської академії¹³ – для ВМС та Сандхерстської Королівської військової академії¹⁴ – для сухопутних військ. Основою діяльності Дартмутської військово-морської академії є Хартія, підписана ще королем Великої Британії Георгом III у 1769 році.¹⁵ У первинному вигляді Хартія засновувала в провінції Нью-Гемпшир Дартмутський коледж. Діяльність Королівської військової академії (м. Санхерст) регламентована статутом 1947 року, який був ухвалений за результатами її реорганізації¹⁶. Британські офіцери-кадети отримують річне стипендіальне грошове забезпечення як рядові (новобранці IV класу) Збройних сил у розмірі, після сплати усіх податків та зборів, понад 7 тис. фунтів стерлінгів. Збільшена стипендія складає 24 тис. фунтів стерлінгів на рік та призначається для відмінників навчання¹⁷. Більшість офіцерів-кадетів вступають до академії у віці 18–19 років після складання конкурсного вступного іспиту та проходження короткого періоду

¹⁰ The Cadet Expansion Programme (CEP). URL: <https://combinedcadetforce.org.uk/get-involved/cadet-expansion-programme>

¹¹ Educational Act 2011. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2011/21>

¹² Defence direction and guidance for training and education (JSP 822). URL: <https://www.gov.uk/government/publications/jsp-822-governance-and-management-of-defence-individual-training-education-and-skills>

¹³ Britannia Royal Naval College Dartmouth. URL: <https://www.royalnavy.mod.uk/locations-and-operations/bases-and-stations/brnc-dartmouth>

¹⁴ Royal Military Academy Sandhurst. URL: <https://www.army.mod.uk/who-we-are/our-schools-and-colleges/rma-sandhurst/>

¹⁵ Dartmouth College Charter. URL: <https://www.library.dartmouth.edu/digital/digital-collections/dartmouth-college-charter>

¹⁶ Changing Recruitment Patterns and Organizational Ideology: The Case of a British Military Academy. URL: sandhurst.mod.uk

¹⁷ Financial Support. URL: https://jobs.army.mod.uk/regular-army/what-you-get/bursaries-scholarships/?_gl=1*1n4nens*_ga*MTI1MjU2ODM4NS4xNzE3MDU1MzY3*_ga_GBLXYTKLHV*MTcxNzA3MTI1NC4zLjEuMTcxNzA3MTUwMi4wLjAuMA..

армійської підготовки. Комісія з відбору офіцерів армії (AOSB) проводить співбесіди з абітурієнтами, під час яких відбирають кадри для подальшого навчання. Так, навчання в Королівській військовій академії триває 44 тижні, розбиті на три семестри по 14 тижнів. Перший семестр навчання присвячений основним військовим навичкам, фізичній підготовці. Другий семестр продовжує цикл розвитку лідерських навичок. На цьому етапі курсанти-офіцери обирають свій майбутній корпус чи полк. Третій термін застосовує на практиці нові навички курсантів-офіцерів під час складних і вимогливих тренувань як у Великій Британії, так і за кордоном. У Дартмутській військово-морській академії курс навчання включає шість семестрів по 13 тижнів кожен. За наслідками завершення навчання мандатні комісії закладів військової вищої освіти здійснюють розподіл випускників відповідно до наявних вакансій офіцерських посад у Збройних силах у тих чи інших підрозділах, при цьому пріоритет під час вибору подальшого місця служби надається відмінникам навчання.

Під час проходження навчання на офіцерів-кадетів поширюється військове законодавство, вони несуть дисциплінарну та кримінальну відповідальність. Основними вимогами до підготовки військових фахівців є отримання освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр та магістр. Навчання за рівнем фахової підготовки завершуються присвоєнням військового звання «молодший лейтенант», призначенням на відповідну офіцерську посаду за профілем навчання.

Таким чином, у Великій Британії існує дворівнева система підготовки військових кадрів: армійські кадети та офіцери-кадети. Початковий базовий рівень військової підготовки на базі об'єднаного кадетського корпусу передбачає навчання в якості армійських кадетів для молоді у віці від 13 до 18 років, а наступний етап – навчання у профільних вищих навчальних закладах із метою здобуття фахової військової освіти для осіб старше 18 років.

Німеччина. Система набору та підготовки офіцерів на регулярній основі адаптується до особливостей зовнішньополітичної ситуації та враховує потреби сучасної німецької армії. Після рішення Бундестагу про призупинення призову на дійсну службу з липня 2011 року комплектування національних Збройних сил здійснюється виключно на добровільній основі, що накладає додаткові вимоги до підготовки офіцерських кадрів. Відповідно до нормативних вимог курсантом може бути громадянин Німеччини у віці від 17 до 29 років, який отримав базову середню освіту, має зріст не менше 155 см, не має судимості та за висновками військово-лікарської комісії є придатним до проходження військової служби за станом здоров'я. Правовою основою для організації військового навчання курсантів є Закон «Про правовий статус військовослужбовців»¹⁸ та Типове положення «Про організацію військової служби» (Soldatenlaufbahnverordnung (SLV))¹⁹. Стаття 41 цього нормативного акта встановлює, що період навчання для подальшого отримання офіцерської посади триває мінімум 3 роки.

Систему навчальних закладів Бундесверу становлять: Військово-морська академія (м. Мюрвік)²⁰, Університет федеральних Збройних Сил (м. Мюнхен)²¹,

¹⁸ Gesetz über die Rechtsstellung der Soldaten (Soldatengesetz - SG). 19.03.1956. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/sg/BJNR001140956.html>

¹⁹ Verordnung über die Laufbahnen der Soldatinnen und Soldaten (Soldatenlaufbahnverordnung - SLV) 19.03.2002. URL: <https://www.buzer.de/gesetz/6163/index.htm>

²⁰ Marine-schule Mürwik. URL: <https://www.bundeswehr.de/de/organisation/marine/organisation/marineschule-muerwik>

²¹ Universität der Bundeswehr. URL: <https://www.unibw.de>

Університет Гельмута Шмідта (м. Гамбург)²². Свою діяльність зазначені навчальні військові заклади здійснюють на підставі статутів, які затверджує Міністр оборони Німеччини. Військовослужбовці університету, які навчаються, і постійний військовий персонал організаційно об'єднані в єдину спільноту. Під час навчання у військовому ЗВО для певного курсанта заздалегідь визначається рід військ, в якому він буде проходити подальшу військову службу. За результатами зарахування на навчання до військового ЗВО слухачам молодших курсів (1–2) присвоюється звання «Officieranwaerter», яке відповідає званню «курсант». Курсанти старших курсів (3–4) мають військове звання «Fahnenjunker», яке прирівнюється до молодшого унтер-офіцера. Курсантам 5 курсу присвоюється звання «Faenrich» та за службово-правовим становищем воно прирівнюється до звання фельдфебеля. На 6 курсі слухачам присвоюється звання «Oberfaenrich» – старший унтер-офіцер. І лише за наслідками складання випускних офіцерських іспитів та отримання кваліфікації «магістра» особа отримує підстави для подальшого присвоєння військового звання «лейтенанта».

Проте, у Бундесвері існує специфіка щодо присвоєння випускникам військового звання «лейтенант». Це вирішує не керівництво ЗВО, а за результатами перевірки отриманих навичок на власний розсуд – командир батальйону або бригади, куди в порядку розподілу буде призначено випускника, який має звання унтер-офіцера. Таким чином, усі випускники військових ЗВО є виключно кандидатами в офіцери. Курсанти як кандидати на офіцерські звання належать до кар'єрної групи унтер-офіцерів і отримують стипендії відповідно таких звань. Під час навчання стипендія прирівнюється до грошового забезпечення унтер-офіцерів²³, зокрема на молодших курсах вона складає щомісячно 2700 євро (брутто), а для старших курсів – 3050 євро без вирахування податків²⁴.

Строк навчання залежить від факультету та спеціалізації. Загалом загальна тривалість типового процесу підготовки військовослужбовця Бундесверу для служби на первинних офіцерських посадах складає 6 років та 6 місяців. У вказаних відомчих військових навчальних закладах здійснюється підготовка курсантів за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр». Навчання у профільних університетах Німеччини під егідою Бундесверу передбачає опанування, першочергово, цивільних спеціальностей, а згодом на старших курсах – проходження військової практики та вивчення військових дисциплін. Під час навчання курсанти несуть дисциплінарну та кримінальну відповідність. Особливістю військової освіти в Німеччині є практика запровадження психологічної адаптації майбутніх офіцерів до умов сучасних військових конфліктів та війн.

Також Бундесвер на замовлення НАТО готує курсантів в якості вузьких спеціалістів із метою виконання різноманітних миротворчих місій та спільних спеціальних операцій навколо світу та в «гарячих точках». За таких умов, для курсантів старших курсів пропонується навчання за спеціальними програмами, які передбачають підготовку бойових пловців, підривників, сил спеціальних операцій тощо. Під час навчання обов'язковим є проходження військового стажування (до 6 місяців), що є важливою частиною плану підготовки майбутніх кандидатів в офіцери Бундесверу.

²²Universität Helmut Schmidt. URL: <https://www.hsu-hh.de>

²³Bundesbesoldungsgesetz 23.05.1975. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/bbesg/BJNR011740975.html>

²⁴Besoldungstabellen: Grundgehälter von Soldaten und Beamten. URL: <https://www.bundeswehr.de/de/betreuung-fuersorge/besoldung-versorgung-soldaten/besoldungstabelle-grundgehaelter-soldaten-beamte>

Франція. Протягом десятиріччя, починаючи з 1996 року, у Франції проводилася військова реформа, метою якої було удосконалення якісної складової військової організації, оптимізація військових витрат та підвищення рівня військового професіоналізму. Це також стосувалося удосконалення процедур та методології підготовки майбутніх офіцерських кадрів.

Згідно зі статтею D 4152-1 Кодексу оборони²⁵ вища військова освіта перебуває у віданні Міністра оборони. Загальні завдання та шляхи набуття вищої військової освіти визначає начальник Генерального штабу Збройних сил (далі – Начальник Генштабу). Міністр оборони своїм наказом визначає склад, організацію, діяльність і повноваження Ради вищої військової освіти, що перебуває під керівництвом Начальника Генерального штабу.

У Франції військова підготовка курсантів складається із двох етапів. Перший етап – початковий (для осіб чоловічої та жіночої статі 15–17 років)²⁶, що включає діяльність військових ліцеїв (ліцеїв оборони, Les lycées de la défense), в яких здобувачі отримують загальну базову середню освіту²⁷. Бажаючі вступити до ліцею оборони повинні мати французьке громадянство. Надається пріоритет дітям військовослужбовців. Ліцеї оборони перебувають у підпорядкуванні Міністерства оборони. Навчання у відповідних ліцеях безкоштовне. Здобувачі освіти зобов'язані проживати в казармах²⁸. Випускники ліцею отримують ступінь молодшого бакалавра (аналог рівня середньої загальноосвітньої школи).

Військові ліцеї у Франції мають на меті дати випускнику так звану старшу середню освіту, що в подальшому дозволяє перейти до наступного етапу навчання – до вищої освіти. Однією з особливостей та відмінностей французьких військових ліцеїв є те, що на цьому етапі навчання (тривалістю три роки) започатковується військова спеціалізація та висуваються високі вимоги до отримання атестата про середню освіту²⁹.

У системі Міністерства оборони Франції є сім військових ліцеїв та три цивільні ліцеї. Ліцеї підпорядковані командуванням відповідних видів Збройних сил. У своїй діяльності ліцеї керуються загальними правилами навчання, але кожний із них має свою специфіку і певні особливості. Відповідно до призначення ліцеїв програмою навчання передбачається: одержання середньої освіти; вивчення основ військової справи; спеціалізована підготовка до вступу у військові школи. Навчальний процес у військових ліцеях організований за інтернатською системою відповідно до державної загальноосвітньої, військової або військово-технічної програми. При цьому велика увага приділяється початковій військовій і фізичній підготовці, вивченню іноземних мов³⁰. Усі ліцеїсти зведені в роти та взводи. У взводі (класі) налічується до 30 дітей одного віку.

Другий етап полягає в організації навчання курсантів у вищих військових навчальних закладах, які готують майбутніх офіцерів, під час якого курсанти отримують військову, спортивну та академічну підготовку. Особи, бажаючі вступити до військових ЗВО, повинні відповідати таким критеріям: 1) вік абітурієнта повинен

²⁵ Code de la défense. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006071307/

²⁶ Quel Âge Pour École Militaire? URL: <https://surplus-militaires.fr/blogs/news/quel-age-pour-ecole-militaire>

²⁷ Les écoles. URL: <https://www.defense.gouv.fr/terre/ecoles>

²⁸ Des lycées militaires. URL: <https://www.ac-montpellier.fr/media/20239/download>

²⁹ Богунов С. та ін. Підготовка військових фахівців у Збройних Силах Франції. URL: <http://znp-vo.nuou.org.ua/article/view/176928>

³⁰ Там само.

складати від 17 до 22 років³¹ (не старше 22 років станом на 1 січня року проведення конкурсу); 2) абітурієнт повинен мати французьке громадянство; 3) абітурієнт повинен отримати медичний висновок щодо придатності до військової служби за станом здоров'я; 4) абітурієнт повинен закінчити підготовчі курси до вступу до навчального закладу³² або мати освітній рівень молодшого бакалавра³³.

Систему вищих військових навчальних закладів складають: Військова спеціальна академія Сен-Сір³⁴, Академія Повітряних Сил³⁵, Військово-морська академія³⁶. Державний університет передових технологій³⁷ та Національна вища школа мистецтв здійснюють підготовку виключно військових інженерів³⁸. Вказані навчальні заклади провадять свою діяльність згідно статутів та розроблених на їх підставі правил внутрішнього розпорядку. Зокрема, такі правила встановлені Академією Повітряних Сил³⁹, Державним університетом передових технологій⁴⁰ тощо. Загальне керівництво військовими закладами освіти здійснює ректор або особа, яка його заміщує⁴¹.

Військова академія – установа вищої військової освіти Франції. Вона є спадкоємцем колишнього Collège interarmées de Défense (Загальновійськового коледжу оборони), який став результатом злиття чотирьох Вищих військових академій (Écoles supérieures de guerre) – академій французької армії, французького військово-морського флоту, французьких ВПС і національної жандармерії, а також Вищих військових курсів (Cours supérieur interarmées). Навчання у Військовій академії вибіркове, диверсифіковане та орієнтоване на взаємодію родів військ, міжнародні відносини і військове планування⁴².

Указом Прем'єр-міністра Франції № 2008-947 від 12 вересня 2008 року (далі – Указ № 2008-947)⁴³ визначено правовий статус курсантів, які здобувають освіту в навчальних закладах, що здійснюють підготовку офіцерів. На курсантів після їх вступу до військових навчальних закладів поширюються нормативні положення, що застосовуються до рядового складу Збройних сил (стаття 2 Указу № 2008-947). Згідно зі статтею 6 Указу № 2008-947 курсанти підпорядковуються внутрішнім правилам свого навчального закладу, що встановлені Міністром оборони, а також дисциплінарному режиму, передбаченому Кодексом оборони⁴⁴.

³¹ Officier de marine - Fiche métier. URL: <https://www.leparisien.fr/etudiant/orientation/guide-metiers/metier-officier-de-marine/>

³² Le concours Ecole Navale de Brest. URL: <https://capitole-concours.fr/doku.php/concours/militaire/ecole-navale-de-Brest>

³³ Les formations au sein de la - Marine nationale. URL: <https://www.lamarinerecrite.fr/les-formationen-au-sein-de-la-marine-nationale>

³⁴ École spéciale militaire. URL: <https://www.terre.defense.gouv.fr/amsc/devenir-officier/ecole-speciale-militaire>

³⁵ École de l'air. URL: <https://www.ecole-air-espace.fr/>

³⁶ École navale. URL: <https://www.ecole-navale.fr/>

³⁷ ENSTA Bretagne. URL: <https://www.ensta-bretagne.fr/en>

³⁸ École nationale supérieure d'Arts et Métiers. URL: <https://www.artsetmetiers.fr/en>

³⁹ Règlement Intérieur Général de l'École de l'Air. URL: <https://www.ecole-air-espace.fr/wp-content/uploads/2019/09/20190731R%C3%A8glement-Int%C3%A9rieur-G%C3%A9n%C3%A9ral-de-IEA.pdf>

⁴⁰ Règlement intérieur. URL: <https://dokumen.tips/documents/reglement-interieur-titres-i-et-ii-ensta-reglement-interieur-de-lensta.html?page=1>

⁴¹ Un nouveau commandant pour l'École navale. URL: <https://www.defense.gouv.fr/marine/actualites/nouveau-commandant-lecole-navale>

⁴² Богунов С. та ін. Підготовка військових фахівців у Збройних Силах Франції. URL: <http://znp-vo.nuou.org.ua/article/view/176928>

⁴³ Décret n° 2008-947 du 12 septembre 2008 fixant certaines dispositions applicables aux élèves militaires des écoles militaires d'élèves officiers de carrière. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000019477192>

⁴⁴ Code de la défense. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006071307/

Після закінчення навчання курсанти укладають контракт строком від 6 до 8 років і зобов'язуються служити в Збройних силах. Умови та порядок служби визначаються у контракті, який затверджується наказом Міністра оборони (стаття 5 Указу № 2008-947).

Особливості навчання «морських курсантів» врегульовано Указом Прем'єр-міністра Франції № 2008-938 від 12 вересня 2008 року (далі – Указ № 2008-938)⁴⁵ та Наказом Міністра Збройних сил від 21 жовтня 2016 року⁴⁶. Тривалість навчання у Військово-морській академії становить три роки і курсанти отримують звання молодших лейтенантів (стаття 12 Указу № 2008-938). Навчання включає здобуття курсантами теоретичних знань та професійних навичок, вивчення особливостей військової служби на морі, а також спеціальну військову підготовку (стаття 8 наказу).

Навчання у Військово-морській академії безкоштовне та курсанти перебувають на тиловому забезпеченні. Курсантам сплачується щомісячна стипендія в розмірі мінімального грошового забезпечення рядового Збройних сил⁴⁷, що дорівнює 1400 євро⁴⁸. Згідно зі статтею R3411-89 Кодексу оборони Франції підготовка офіцерів передбачає отримання кваліфікаційного рівня «магістр».

Важливим аспектом здобуття військової освіти є питання організації військового стажування. Зокрема, у Військовій спеціальній академії Сен Сір таке стажування здійснюється після року вивчення спеціальності щодо всіх напрямків діяльності сухопутних військ. Курсанти здобувають загальні тактичні й технічні навички, що вимагають особливо високого рівня фізичних зусиль. Військова підготовка здійснюється на рівнях підготовки: 1) солдата; 2) командира відділення; 3) командира взводу⁴⁹.

Завершальним етапом підготовки морських курсантів є 6-місячне стажування на вертольотоносці «Жанна д'Арк» та його фрегаті супроводу⁵⁰. Стажування включає дві складові: спеціальну військово-морську підготовку і кадрову військову підготовку. Спеціальна військово-морська підготовка складається з трьох напрямків:

1) морська підготовка, під час якої курсанти отримують навички управління кораблем та застосовують раніше здобуті знання щодо навігації;

2) вивчення енергетичних систем судна (для морських курсантів, які здобували спеціальність в енергетичній сфері);

3) оперативна підготовка, що полягає у вивченні здійснення контролю, управління і керування операціями судна (для морських курсантів, що спеціалізуються у сфері оперативного управління)⁵¹.

Своєю чергою, кадрова військова підготовка становить майже 50 % загальної підготовки і забезпечує морських курсантів знаннями соціально-комунікативних навичок та «лідерства». Зокрема, морські курсанти здобувають вміння стратегічного командування, професійно-ділові якості, розвивають критичне мислення та вивчають

⁴⁵ Décret n° 2008-938 du 12 septembre 2008 portant statut particulier des corps des officiers de marine et des officiers spécialisés de la marine. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000019476102/2024-05-30/>

⁴⁶ Arrêté du 21 octobre 2016 relatif à l'organisation générale de la scolarité des élèves de l'Ecole navale et des élèves de l'Ecole militaire de la flotte. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000033285686/2024-05-30/>

⁴⁷ Там само.

⁴⁸ Les formations au sein de la - Marine nationale. URL: <https://www.lamarinerecrite.fr/les-formations-au-sein-de-la-marine-nationale>

⁴⁹ Formation militaire. URL: <https://www.terre.defense.gouv.fr/academie-militaire/formation-militaire>

⁵⁰ L'Ecole navale. URL: <https://www.defense.gouv.fr/marine/mieux-nous-connaître/ecoles-formations/lecole-navale>

⁵¹ Mission Jeanne d'Arc - marine & océans. URL: <https://marine-oceans.com/wp-content/uploads/2024/03/%E2%80%A2MO282.pdf>

правила офіцерської етики⁵². У Франції військові навчальні заклади активно залучають цивільних інструкторів і фахівців для підготовки й навчання майбутніх офіцерів.

Основними трендами розвитку системи підготовки офіцерів Франції є: виховання курсантів на своїх історичних традиціях; удосконалення форм та методики навчання на базі новітніх технологій, формування навичок індивідуального навчання; міжвузівська інтеграція. Фундаментальними засадами підготовки офіцерських кадрів у військових ЗВО виступає прикладне навчання, що обумовлено співвідношенням 1:3 загальнотеоретичної та практичної підготовки курсантів. Прикладні заняття на місцевості надають змогу визначати військово-професійні компетенції, необхідні командному складу в реальних бойових діях. Специфікою французької моделі підготовки військових кадрів є підготовка горнолижних підрозділів, кінологів, операторів дронів. Кінцевою метою підготовки курсантів у військових ЗВО є отримання офіцерського звання та вищої освіти; формування військово-професійних компетенцій для виконання ними посадових обов'язків у мирний час та в умовах воєнного стану; підготовка їх до перспективного призначення на посади під час комплектування великих військових формувань та з'єднань.

Італія. У цій країні застосовується термін «Офіцерський курсант» – (італ. Allievo ufficiale). Офіцерський курсант – це кваліфікація, яка надається під час навчання з метою отримання відповідної фахової військової освіти та в подальшому для проходження військової служби в Збройних силах. Офіцерський курсант за своїм становищем прирівнюється до рядового солдата без будь-якого військового звання. Підготовка офіцерських курсантів здійснюється у військових закладах вищої освіти (академіях, університетах), які входять до сфери управління Міністерства оборони Італії. Під час проходження навчання офіцерські курсанти отримують поглиблену військову підготовку, при цьому обов'язковим є щоденні тренування, які доповнюються інтенсивними фізичними навантаженнями та заняттями елітними видами спорту, такими як: верхова їзда, фехтування, стрибки з парашутом, бойові мистецтва тощо. Офіцерські курсанти під час навчання проходять тактично-оперативні курси, під час яких опановують майстерність володіння та застосування зброї (вогнепальної та холодної). Центральним багатопрофільним спеціальним навчальним закладом, який здійснює загальну військову підготовку майбутніх офіцерів для постійної воєнної служби та служби карабінерів, є Центральна Військова академія, розташована в місті Модена⁵³. Окрім Центральної Військової академії, в Італії функціонують Військово-повітряна академія, Військово-морська академія).

Італійська система освіти та навчання організована відповідно до принципу автономії навчальних закладів, у тому числі й військових. Держава має виключну законодавчу компетенцію щодо «загальних правил освіти» та визначення основних рівнів успішності, які мають бути гарантовані на території всієї країни. Нормативно-правове регулювання навчання офіцерських курсантів забезпечується відповідно до вимог Закону «Про систему освіти і навчання»⁵⁴. Процес навчання також регулюється

---

⁵² Там само.

⁵³ Accademia Militare Di Modena. URL: <https://www.esercito.difesa.it/organizzazione/capo-di-sme/comando-per-la-formazione-specializzazione-e-dottrina-dell-esercito/Comando-per-la-Formazione-e-Scuola-di-Applicazione/Accademia-Militare/Pagine/L-Accademia.aspx#Processi>

⁵⁴ Legge 28 marzo 2003, № 53. Delega al Governo per la definizione delle norme generali sull'istruzione e dei livelli essenziali delle prestazioni in materia di istruzione e formazione professionale. URL: <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge:2003-03-08;53!vig=>

директивами Міністра оборони Італії. Зокрема, розділ 5 Директиви № 7047 (Керівництво з підготовки особового складу Збройних сил)⁵⁵ регламентує, що навчання у Військовій академії становить базову підготовку офіцера, кожен випускник має опанувати основи виконання командних дій, кваліфікацію, яку з часом потрібно буде поглибити залежно від отриманого звання та посади. Директива № 1039 (Правила побуту і внутрішньої служби в казармі)⁵⁶ встановлює правила та умови проживання офіцерських курсантів у казармі, що є обов'язковим. Набір офіцерських курсантів здійснюється на підставі відкритих конкурсів, які оголошуються відповідно до щорічних наказів Міністра оборони на підставі потреб державного замовлення⁵⁷.

Офіцерськими курсантами можуть бути дієздатні громадяни Італії, яким виповнилося 17 років та не старше 22 років, які мають диплом про середню освіту, довідки про психофізичну та психологічну придатність, у яких відсутня судимість та відкриті кримінальні провадження. За результатами відбору кандидати повинні скласти відбіркові тестування і випробування із фізичної підготовки. Заявки подаються через офіційні вебпортали відповідних закладів військової освіти або Міністерства оборони⁵⁸. Військова академія організовує та проводить навчання офіцерських курсантів різної тривалості: мінімальний курс навчання – 2 роки (для підготовки кадрів молодшого офіцерського складу корпусу карабінерів), максимальний – 6 років за спеціальністю «Медицина та хірургія». Базова військова підготовка майбутніх офіцерів Збройних сил триває три навчальних роки та спрямована на досягнення таких завдань за результатами навчання:

- по закінченню 1 курсу: отримання кваліфікації курсанта-офіцера командира групи;
- по закінченню 2 курсу: отримання кваліфікації курсанта-офіцера командира патруля;
- по закінченню 3 курсу: отримання кваліфікації курсанта-офіцера командира взводу.

По завершенню трьох років навчання в Академії (базовий курс) та отримання освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр», із метою подальшого набуття ступеня «магістр», отримання спеціалізованої кваліфікації керівника військового підрозділу вищої ланки управління і присвоєння військового звання «лейтенант» для проходження подальшої служби в Збройних силах передбачається навчання за такими освітньо-кваліфікаційними напрямками (спеціальностями): ступінь магістра зі стратегічних наук для офіцерів різних видів озброєння; ступінь магістра права для офіцерів комісаріатів і корпусу карабінерів; ступінь магістра інженерії для офіцерів інженерного корпусу та підрозділу армійського транспорту; ступінь магістра з медицини та хірургії, із хімії та фармацевтичних технологій, із ветеринарної медицини для офіцерів корпусу охорони здоров'я.

---

⁵⁵Ministero Difesa. Direttiva 7047. Linee guida sulla formazione del personale dell'Esercito. URL: <https://www.siamoesercito.org/wp-content/uploads/2021/08/Direttiva-7047-2021-Linee-guida-sulla-formazione-del-personale-dell'Esercito.pdf>

⁵⁶ Ministero Difesa. Direttiva 1039. Norme per la vita e il servizio interno di caserma. URL: <https://www.siamoesercito.org/wp-content/uploads/2024/03/Direttiva-1039-ex-2938.pdf>

⁵⁷Ministero della difesa, 153 allievi dell'Accademia Navale. URL: https://www.concorsipubblici.com/sites/default/files/contest/2023-12/Bando_Accademia_MM_2024.pdf

⁵⁸Ministero della Difesa, concorso per 397 allievi ufficiali (Esercito, Aeronautica, Marina e Carabinieri). URL: <https://www.concorsipubblici.com/concorso-203786-allievo-ufficiale-tutta-italia-ministero-della-difesa>

Правила поведінки та добросовісності офіцерських курсантів регламентуються статутами відповідних навчальних закладів. Грошове забезпечення офіцерських курсантів дорівнює заробітній платі, що відповідає найнижчій посаді армійського офіцера Італії і складає 1420 євро на місяць⁵⁹. Наведений показник не є законодавчо встановленою мінімальною заробітною платою, але використовується Міністерством оборони Італії в якості базового показника розрахунку щомісячної стипендії офіцерських курсантів. На офіцерських курсантів поширюється дія Кодексу військової дисципліни⁶⁰. Офіцерські курсанти під час проходження навчання несуть дисциплінарну та кримінальну відповідальність. Офіцерські курсанти перебувають на котловому (тиловому) забезпеченні, їхнє утримання здійснюється за рахунок фінансового забезпечення в рамках бюджету Міністерства оборони Італії.

Польща. У цій країні діє дуалістична система правового становища військових навчальних закладів, які готують професійні офіцерські кадри для потреб Збройних сил. Це означає, що на підставі практичного впровадження положень Закону Польщі «Про загальний обов'язок оборони»⁶¹ військові навчальні заклади звітують за результатами своєї діяльності як перед міністерством освіти, так і перед міністерством оборони. Таким чином, важливим обов'язком військового навчального закладу як державного університету (академії) є підготовка, на підставі чинних нормативно-правових актів, військових кадрів із метою здобуття ними базової офіцерської освіти. У цьому контексті завданням військового навчального закладу на підставі закону Польщі «Про освіту» (стаття 28а)⁶² є профільна підготовка кадетів як суб'єктів освітянського процесу, патріотичне виховання для подальшої професійної військової служби.

Для створення вищого навчального військового закладу необхідна обов'язкова згода Міністра національної оборони, яка надається відповідним адміністративним рішенням (наказом або директивою). З іншого боку, військові навчальні заклади являють собою окрему штатну організаційну одиницю Збройних сил, яка діє на умовах та підставах, санкціонованих Міністерством національної оборони Польщі. Із метою реалізації цих завдань Міністр національної оборони призначає особу із числа професійних військовослужбовців на керівну посаду ректора (директора) військового ЗВО задля організації загального управління військовим навчальним закладом як окремою військовою частиною. Ця службова військова особа може бути звільнена з посади лише Міністром національної оборони. Військові навчальні заклади підпорядковуються тим самим правилам, що й інші військові частини (караульна служба, правила внутрішнього розпорядку). Система військової освіти курується Міністром національної оборони та базується на п'яти військових університетах (Військово-морська академія⁶³ (м. Гдиня), Військовий Технологічний університет імені Ярослава Домбровського⁶⁴ (м. Варшава), Академія військових мистецтв⁶⁵

⁵⁹ Army Officer Average Salary in Italy 2024. URL: <https://www.salaryexplorer.com/average-salary-wage-comparison-italy-army-officer-c105j6507>

⁶⁰ Decreto Legislativo 15 marzo 2010, № 66. Codice Ordinamento Militare. URL: <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:decreto.legislativo:2010-15-03;66~art1485!vig=>

⁶¹ Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. O powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej. URL: <https://lexlege.pl/ustawa-o-powszechnym-obowiazku-obrony-rzeczypospolitej-polskiej/dzial-i-przepisy-ogolne/5760>

⁶² Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20170000059/T/D20170059L.pdf>

⁶³ Akademia Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte. URL: <https://www.amw.gdynia.pl>

⁶⁴ Wojskowa Akademia Techniczna. URL: <https://www.wojsko-polskie.pl/wat>

⁶⁵ Akademia Sztuki Wojennej (ASzWoj). URL: https://pl.wikipedia.org/wiki/Akademia_Sztuki_Wojennej

(м. Варшава), Академія сухопутних військ імені Тадеуша Костюшко⁶⁶ (м. Вроцлав), Академія Військово-повітряних сил⁶⁷ (м. Демблін).

Так, наприклад, Академія військових мистецтв була утворена на підставі Закону Польщі «Про заснування Академії військового мистецтва»⁶⁸ у 2016 році. За своїм статусом Академія військового мистецтва є військовим закладом вищої освіти, який діє на підставі Законів «Про освіту» та «Про вищу освіту».⁶⁹ Стаття 1 Закону «Про заснування Академії військового мистецтва» визначає, що метою утворення Академії є навчання, підготовка та проведення наукових досліджень у сфері соціальних наук, пов'язаних із безпекою та обороною, відповідно до основ військового мистецтва. Академія має акредитацію здійснювати підготовку офіцерів оперативно-тактичної та оперативно-стратегічної ланок управління у збройних силах. У випадку необхідності розширення сфер діяльності, Академії потрібна обов'язкова згода Міністра національної оборони. Загальне керівництво Академією здійснює ректор-комендант.

У військових навчальних закладах ректори є одноособовими органами управління, а колегіальним органом – рада університету. Ще одна особливість військового ЗВО – категорична заборона організації та проведення будь-яких акцій протесту чи страйку за участю кадетів. Діяльність кожного військового навчального закладу регламентується Статутом та Положенням про курсантську раду самоврядування. Кожні три місяці адміністрація військових ЗВО проводить День відкритих дверей із метою ознайомлення громадськості із напрацюваннями та здобутками, проводиться демонстрація наукових експериментів, презентація військової техніки й висвітлюється організаційна структура, сфери інтересів кадетської спільноти тощо.

У Польщі всі особи, які проходять навчання у військових навчальних закладах, мають правовий статус кадетів. Із набуттям правового статусу кадета на цих осіб поширюється законодавство про військовослужбовців і вони прирівнюються до солдатів Збройних сил. Набір кадетів проводиться на підставі відкритих конкурсів, які оголошуються відповідно до щорічних наказів Міністра національної оборони на основі потреб державного замовлення⁷⁰. Так, на 2024/2025 навчальний рік квота Міністра національної оборони щодо набору складає 2483 кадетів у масштабах усієї країни. Реєстрація кандидатів передбачає обов'язкове заповнення аплікаційної форми, що включає: особисті дані, вибрані напрями підготовки, додавання кольорової фотографії в електронному вигляді, копії документів для розрахунку рейтингових балів та квитанцію про сплату вступного внеску (85 злотих). Кадетом може бути виключно громадянин Польщі, якому виповнилося 18 років і який має диплом про закінчену середню освіту, сертифікат про психологічну придатність, у якого відсутня судимість та відкриті кримінальні провадження, обов'язковою вимогою є наявність сертифіката про базовий рівень знання англійської мови. Документами, які підтверджують знання англійської мови є:

⁶⁶Akademia Wojsk Lądowych imienia generała Tadeusza Kościuszki. URL: <https://www.wojsko-polskie.pl/awl/>

⁶⁷ Lotnicza Akademia Wojskowa (LAW). URL: <https://www.wojsko-polskie.pl/law/>

⁶⁸Ustawa z dnia 20 maja 2016 r. O utworzeniu Akademii Sztuki Wojennej. URL: https://orka.sejm.gov.pl/proc8.nsf/ustawy/460_u.htm

⁶⁹Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20051641365>

⁷⁰ Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 9 listopada 2023 r. Sprawdź limity przyjęć na poszczególnych kierunkach studiów wojskowych w roku akademickim 2024/2025. URL: www.wojsko-polskie.pl/wat/u/cb/b6/cbb6092c-a8e6-47fc-a7fa-f534d8853c1a/mon_limity_2024_2025_rozporzadzenie_2466.pdf

- IELTS (International English Language Testing System) – рівень 6.0;
- CEFR (Common European Framework of Reference) – рівень B2;
- Cambridge FCE/B2 First;
- TOEFL (Test of English as a Foreign Language) – 87-109 балів;
- TOEIC (Тест для міжнародного спілкування) – Рівень B2
- Сертифікат ACERT – рівень B2.

За результатами відбору кандидати повинні скласти відбіркові тестування і випробування із фізичної підготовки. Заявки подаються через офіційні вебпортали відповідних закладів військової освіти⁷¹. Кадет-військовослужбовець, який навчається у військовому університеті, має право на фінансову винагороду (стипендію) у розмірі, який залежить від ставки найнижчої основної винагороди професійного військовослужбовця – на першому році навчання приблизно 6000 злотих⁷². Для кадетів, які демонструють високі показники в навчанні, призначається спеціальна стипендія ректора. Спеціальна стипендія ректора призначається строком на 1 рік для кращих кадетів, які в попередньому навчальному році досягли високого середнього балу, мають наукові і творчі досягнення або високі спортивні результати в міжнародних чи національних змаганнях. Розмір спеціальної стипендії ректора визначається індивідуально. Кадети проходять п'ятирічний курс навчання. Кожному кадету гарантується безкоштовне проживання й харчування. Кімнати в гуртожитках розраховані на 2–6 осіб.

У випадку відрахування кадета з військового ЗВО йому доведеться відшкодувати державі витрати на проживання й навчання. Тільки якщо кадета відраховано на першому курсі, йому не доведеться відшкодувати понесені навчальним закладом витрати. У разі відрахування в наступні роки відшкодування нараховується пропорційно кількості днів, проведених у ЗВО.

Наприклад, у 2021/2022 навчальному році вартість проживання та навчання кадета за п'ять років становила:

- для жінок 108 970,75 злотих (59,71 злотих на день);
- для чоловіків 105 229,50 злотих (57,66 злотих на день).

Під час навчання на кадетів поширюється військове законодавство Польщі, вони несуть дисциплінарну та кримінальну відповідальність. Навчання передбачає опанування кредитних модулів та поділено на семестри. Основними вимогами до підготовки військових фахівців є отримання освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр (I) і магістр (II). Перший освітній рівень (бакалавр) передбачає підготовку кандидатів на офіцерські посади з метою надання їм знань і вмінь для виконання службових обов'язків на первинних посадах системи управління відповідного роду військ. Зазначена підготовка повинна спряти отриманню навичок з управління невеликими підрозділами (командир взводу тощо). Програма підготовки зазначених кадрів охоплює і забезпечує надання таких знань: обов'язкові навчальні дисципліни; основні положення щодо діяльності військ за спеціальністю; загальні знання щодо збройних сил і виду військ; знання щодо призначення і діяльності роду військ, в якому офіцер буде проходити військову службу після закінчення навчання; загальновійськова тактика і тактика дій роду військ; головні напрями управління

⁷¹ Rekrutacja na studia cywilne drugiego stopnia krok po kroku. URL: <https://www.wojsko-polskie.pl/wat/proces-rekrutacji-na-studia-cywilne-drugiego-stopnia/>

⁷² Proces rekrutacji na studia wojskowe. URL: <https://www.wojsko-polskie.pl/wat/studia-wojskowe-zycie-studenta-podchorazego-swiadczenia>

невеликими підрозділами (група, взвод) у мирний час, у загрозовий період і під час воєнного стану; тактико-бойові можливості та принципи застосування роду військ; основні положення щодо організації і методики проведення підготовки солдата, відділення, взводу.

Другий освітній рівень (магістр) включає підготовку, що має забезпечити глибокі знання професійного офіцера, які гарантують йому можливість брати участь у процесах прийняття рішень і управлінні підпорядкованими підрозділами в системі управління виду збройних сил (роду військ) на тактичному рівні. Крім цього, повинні надаватись основні знання оперативно-тактичного рівня. Програма підготовки зазначених офіцерських кадрів повинна охоплювати й забезпечувати надання таких знань: поглиблене бачення щодо завдань і діяльності збройних сил, ґрунтовні знання про вид збройних сил; бачення і навички, пов'язані з управлінням підрозділами різних видів збройних сил (родів військ), а також управління військовими підрозділами (частинами), підсиленими ротою, батальйоном (або рівнозначними); теоретичні основи і практичні навички оцінки ситуації та прийняття рішення; обов'язкові процедури, які здійснюються у штабах НАТО; бойові можливості та основи застосування роду військ у різних умовах бойової обстановки; загальні основи оперативного мистецтва і тактики різних родів військ відповідного виду збройних сил; основи організації і методика проведення підготовки (проведення навчань) частин і з'єднань.

Навчання за рівнем фахової підготовки завершуються присвоєнням військового звання «лейтенант», призначенням на мінімальну офіцерську посаду та отриманням освітньо-кваліфікаційного ступеня магістра. За підсумками навчання випускники повинні вміти адекватно поєднувати теоретичні знання та практичну діяльність. Під час навчання кадети можуть проходити курси відповідно до навчальних планів із метою набуття додаткових знань або навичок (бойові мистецтва, сили спеціальних операцій, водолазна справа, стрибки з парашутом тощо). Проведення таких курсів здійснюється на підставі програм, які схвалюються керівництвом того чи іншого військового навчального закладу. Окрім навчання, кадети беруть участь у численних культурних заходах (конференції, з'їзди, семінари тощо), а також у соціальних та спортивних заходах.

Тобто система військової освіти Польщі має низку переваг, а саме: дозволяє оперативно формувати кадровий потенціал для збройних сил; забезпечує державні потреби у сфері підготовки військовослужбовців для проходження професійної контрактної військової служби, удосконалення професійної підготовки офіцерських кадрів; має значний матеріально-технічний інфраструктурний потенціал. Підготовка кадетів має ступеневий характер, організована за освітніми рівнями бакалавра і магістра. Наразі система військового навчання Польщі підпорядкована єдиній меті: максимальне дотримання стандартів і вимог НАТО.

Естонія. Навчання військовій справі відбувається у Військовій академії (Kaitseväe Akadeemia, КВА), на яку в 2019 році був перейменований Естонський національний коледж оборони (Kaitseväe Ühendatud Õppeasutus), що має історію з 1919 року. Це державний оборонний прикладний заклад вищої освіти, який визнається структурним підрозділом Сил оборони і підпорядковується Командувачу

Сил оборони. Академія діє на підставі Статуту⁷³ та § 12, § 22 Закону про організацію Сил оборони⁷⁴ і § 4 Закону про університети прикладних наук⁷⁵.

До навчальних закладів Сил оборони належить і Вирусська бойова школа (Kaitseväe Võru Lahingukool) (§ 22 Закону про організацію Сил оборони), яка діє теж на підставі Статуту⁷⁶, Закону про організацію Сил оборони, Закону про професійно-технічні навчальні заклади⁷⁷. Це військово-організований державний оборонний заклад професійної підготовки під юрисдикцією Міністерства оборони. Метою бойової школи є підготовка професійних, патріотично вихованих і високомотивованих осіб сержантського складу та офіцерів запасу для Сил оборони та Союзу оборони. Бойова школа проводить професійну підготовку на базі середньої освіти.

За рівнями підготовки студенти, які навчаються в Академії та Бойовій школі, поділяються на курсантів і слухачів. Курсант (кадет) – кандидат у кадрові офіцери, який навчається на базовому курсі; слухач є штабним офіцером, який навчається на курсах середнього рівня, курсах для старших штабних офіцерів або на курсах для вищих штабних офіцерів чи загальноштабних курсах (§ 23 Статуту Академії). Кількість курсантів і слухачів визначається Міністром оборони за поданням начальника Сил оборони.

Підготовка офіцерів (для армії, флоту, ВПС) включає:

- базовий курс підготовки офіцерів – це програма першого рівня з трирічним періодом навчання. Курсанти здобувають навички командира взводу та роти. Після закінчення курсів курсанти матимуть вищу прикладну освіту та звання старшого лейтенанта;

- курс підвищення кваліфікації офіцерів – це другий рівень офіцерської підготовки із дворічним терміном навчання, на якому слухачі здобувають знання та вміння, необхідні для виконання обов'язків молодшого офіцера штабу піхотного батальйону чи бригади;

- Senior Staff Officer Course – третій рівень підготовки офіцерів – це річний курс, який проводиться у співпраці з Baltic Defence College;

- вищий штабний офіцерський курс – четвертий рівень офіцерської підготовки – проводиться на курсах вищого штабного офіцера та курсах генерального штабного офіцера в навчальних закладах за кордоном.

Усі громадяни Естонії, які мають середню освіту або еквівалентну іноземну кваліфікацію, що відповідають вимогам, викладеним у § 81 Закону про службу в обороні (Збройних силах)⁷⁸, можуть подати заявку на місця для підготовки офіцерів у військовій академії. Обов'язковою умовою для початку навчання на офіцерських курсах є вступ на контрактну службу в Збройних силах.

Випускники трирічної програми підготовки сухопутних, морських і повітряних сил Академії оборони отримують наприкінці навчання ступінь бакалавра військових наук і звання молодшого лейтенанта. Навчання в магістратурі триває два роки, випускники отримують ступінь магістра військових наук.

⁷³ Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste põhimäärus. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13101184>

⁷⁴ Kaitseväe korralduse seadus. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13247963>

⁷⁵ Rakenduskõrgkooli seadus. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13249912#para4lg3>

⁷⁶ Kaitseväe Võru Lahingukooli põhimäärus. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13123090>

⁷⁷ Kutseõppeasutuse seadus. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13224103#para6lg2>

⁷⁸ Kaitseväeteenistuse seadus. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/110072012001>

Отримана на базовому курсі освіта дозволяє виконувати завдання командира взводу та роти / батареї відповідно до специфіки складу та виду зброї як у мирний, так і у воєнний час. Курсант може спеціалізуватися на піхоті, броньованій піхоті, зв'язку, протиповітряній обороні, артилерії чи логистиці. Окрім військових предметів, майбутні офіцери вивчають гуманітарні та природничі предмети, педагогічну науку та мови.

Витрати навчального закладу здійснюються з державного бюджету. Заклад освіти має право надавати платні послуги з основної діяльності на умовах, визначених радою закладу освіти (§ 29 Статуту Академії, § 20 Статуту Бойової школи).

Усім курсантам гарантується безкоштовне проживання та стипендія в розмірі €1000 на місяць. Також забезпечується безкоштовне медичне обслуговування і гарантовано працевлаштування в Силах оборони із зарплатою від € 2050⁷⁹.

Латвія. Вищим військовим державним навчальним закладом є Національна академія оборони Латвії (Latvijas Nacionālā aizsardzības akadēmija⁸⁰). Цей навчальний заклад було створено в 1919 році як військову школу і статус академії він здобув у 1992 році.

Академія діє на підставі Статуту 2023 року (Правил діяльності, затверджених Урядом)⁸¹ та Закону про університети⁸². Відповідно до цих нормативно-правових актів Академія є частиною Національних Збройних сил. У питаннях, які не стосуються компетенції командувача Національними збройними силами, Національна академія оборони Латвії підпорядковується Міністру оборони. Щодо цього ЗВО Уряд: 1) визначає компетенцію Академії та її керівних установ, вимоги щодо кваліфікації професорсько-викладацького складу, порядок фінансування Академії тощо; 2) має право, якщо цього вимагає військова або професійна специфіка цього ЗВО, передбачити інші (відмінні від загальних) процедури визначення кількості студентів, набору студентів і науково-педагогічного складу, укладення контрактів на навчання, експертизи навчальних програм, обмеження деяких прав курсантів (наприклад, право на студентське самоврядування) (частина друга статті Закону про університети).

Академія є вищим навчальним закладом прикладних наук, який відповідно до стандартів вищої освіти реалізує програми для здобуття ступенів бакалавра та магістра в рамках військового оборонного навчання, поєднуючи академічне навчання курсантів із підготовкою професійних військовослужбовців. Основним завданням Академії є: підготовка офіцерського і командного складу для національної оборони Латвії; організація та проведення наукових досліджень у галузі національної оборони й безпеки; виховання молодих військових розвідників, латиських патріотів, духовно та фізично розвинених особистостей із високою моральністю, честю та обов'язком, керівників, здатних брати на себе відповідальність і успішно керувати особовим складом⁸³.

Національна академія оборони реалізує професійні програми бакалаврату (військове управління сухопутними військами, військове управління військово-морськими силами, військове управління військово-повітряними силами), програму

⁷⁹ RAKENDUSKÕRGHARIDUS. URL: <https://www.kvak.ee/korgharidus/>

⁸⁰ Latvijas Nacionālā aizsardzības akadēmija. URL: <https://www.naa.mil.lv/lv>

⁸¹ Latvijas Nacionālās aizsardzības akadēmijas darbības noteikumi. URL: <https://likumi.lv/ta/id/347542-latvijas-nacionalas-aizsardzibas-akademijas-darbibas-noteikumi>

⁸² Augstskolu likums. URL: <https://likumi.lv/ta/id/37967-augstskolu-likums>

⁸³ Mācību vadības pavēlniecība. URL: <https://www.mil.lv/lv/vienibas/macibuvadibas-pavelnieciba>

вищої професійної освіти другого рівня «Офіцер командного складу», програму професійної магістратури «Військове управління та безпека», а також проводить навчання на кваліфікаційних / кар'єрних курсах: базовий офіцерський спеціалізований курс (для випускників із медичною, психологічною, диригентською, інформаційно-технологічною, юридичною, теологічною та фармацевтичною освітою); курс командирів Національної гвардії (для офіцерів Національної гвардії); міжнародний військово-морський командно-штабний курс для офіцерів; середній командно-штабний офіцерський курс; спеціалізований курс для старшого офіцерського складу.

Кількість курсантів у середньостроковій перспективі планується Міністерством оборони, але визначається командувачем Національних Збройних сил на кожний навчальний рік (пункт 10 Статуту Академії). Перед початком навчання з військовослужбовцями та національними гвардійцями укладається договір про навчання, за яким вони направляються до навчального закладу, з іншими особами – контракт на навчання. У разі звільнення особи з військової служби або відрахування з Національної гвардії в порядку дисциплінарного стягнення військовослужбовець, національний гвардієць виключається зі списку слухачів академії.

Прийом на навчання до Національної академії оборони України здійснюється шляхом відбору відповідно до вимог Закону про університети, Закону про військову службу⁸⁴. Академія приймає громадян Латвійської Республіки до 30 років на програми професійного бакалавра та до 35 років на навчання за програмою професійної вищої освіти другого рівня, які володіють державною мовою на найвищому рівні (С 1).

Отже, підготовка осіб на посади офіцерського складу тактичного рівня для Збройних сил Латвії включає: базову підготовку офіцерів (L 1); кар'єрні курси офіцерів (тактичний (L 2), операційний (L 3) і стратегічний (L 4) рівні); курси за спеціальністю; кваліфікаційні та інші курси.

Фінансові ресурси Академії складаються з коштів державного бюджету, що виділяються на оборону країни, надходжень від платних послуг, пожертвувань і дарунків, а також іноземної фінансової допомоги. Цими коштами розпоряджається Командування підготовки Національних Збройних сил. Курсанти здобувають освіту за кошти державного бюджету. Академія забезпечує курсантів усіх навчальних програм: зарплатою солдата (від € 1200), добовими та надбавкою на оренду житла, соціальними гарантіями солдата, проживанням у гуртожитку та можливістю користуватися спортивним комплексом Академії. Курсанти мають право на платне медичне обслуговування, частина якого покривається за рахунок держави в порядку, визначеному Урядом. Після закінчення навчання випускникам базових курсів «Командир» та «Офіцер-спеціаліст» анулюються студентські кредити, якщо вони продовжили навчання в цивільному закладі вищої освіти. Усім випускникам Академії гарантується місце в підрозділах Збройних сил Латвії.

До системи вищої військової освіти Латвії (системи Національних Збройних сил) також входять такі заклади освіти: Школа інструкторів Національних збройних сил, Піхотна школа, Військово-морський навчальний центр, Навчальний центр бойового забезпечення та постачання, Комунікативна школа, Мовна школа.

---

⁸⁴ Militārā dienesta likums. URL: <https://likumi.lv/ta/id/63405-militara-dienesta-likums>

Так, Школа інструкторів – військовий навчальний заклад для реалізації програм підвищення кваліфікації та професійного розвитку. Метою діяльності Школи є створення військово-виховного середовища, організація та реалізація єдиної, якісної військово-професійної освіти, яка б забезпечувала досягнення цілей військово-професійної освіти⁸⁵.

Основним завданням Піхотної школи (Національного піхотного училища)⁸⁶ є навчання та підготовка новоспечених військовослужбовців до професійної військової служби в Національних Збройних силах, а також проведення курсів військової підготовки резервістів.

Військово-морський навчальний центр⁸⁷ створений у 1991 році як військовий навчальний заклад для підготовки морських прикордонників. Цей військовий навчальний заклад проводить індивідуальну підготовку військовослужбовців Національних Збройних сил за фахом водолазів, військових моряків, які відповідають стандартам НАТО. Навчальний центр бойового забезпечення (KANMC)⁸⁸ є підрозділом Національних Збройних сил, який реалізує освітні програми для дорослих та проводить індивідуальну підготовку за напрямками бойового забезпечення. KANMC підпорядковується безпосередньо командувачу Тренувального командування Національних Збройних сил (MVP).

Основним завданням Комунікаційної школи⁸⁹ є забезпечення єдиної, якісної та відповідної стандартам НАТО підготовки фахівців різного рівня за спеціальностями зв'язку, комп'ютерного обладнання, використання комп'ютерних програм та шифрування (державна таємниця і секретна інформація НАТО/ЄС, дані для інформаційно-сервісних цілей), захисту інформації, даних всіх категорій військовослужбовців та працівників системи оборони країни, які обробляються в електронному вигляді.

Мовна школа⁹⁰ проводить навчання іноземним мовам для підготовки персоналу Національних Збройних сил та працівників Міністерства оборони до роботи в структурах НАТО, навчання в іноземних військових навчальних закладах, реалізації проектів міжнародного співробітництва та участі в міжнародних місіях відповідно до вимог НАТО.

Литва. Відповідно до статті 20 Закону Литовської Республіки про організацію системи національної оборони та військової служби (Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemas organizavimo ir karo tarnybos įstatymas)⁹¹ вищим військовим навчальним закладом для підготовки та підвищення кваліфікації офіцерів є Литовська військова академія імені генерала Йонаса Жемайтиса (Lietuvos karo akademija) (далі – Академія), яка, будучи складовою системи національної оборони, підпорядкована Міністру національної оборони та діє на підставі Статуту (Dėl Generolo Jono Žemaičio

⁸⁵ Instruktoria skola. URL: <https://www.mil.lv/lv/vienibas/macibu-vadibas-pavelnieciba/instruktoria-skola>

⁸⁶ Kājnieku skola. URL: <https://www.mil.lv/lv/vienibas/macibu-vadibas-pavelnieciba/kajnieku-skola>

⁸⁷ Jūras spēku mācību centrs. URL: <https://www.mil.lv/lv/vienibas/macibu-vadibas-pavelnieciba/juras-speku-macibu-centrs>

⁸⁸ Kaujas atbalsta un nodrošinājuma mācību centrs. URL: <https://www.mil.lv/lv/vienibas/macibu-vadibas-pavelnieciba/kaujas-atbalsta-un-nodrosinajuma-macibu-centrs>

⁸⁹ Sakaru skola. URL: <https://www.mil.lv/lv/vienibas/macibu-vadibas-pavelnieciba/sakaru-skola>

⁹⁰ Valodu skola. URL: <https://www.mil.lv/lv/vienibas/macibu-vadibas-pavelnieciba/valodu-skola>

⁹¹ Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemas organizavimo ir karo tarnybos įstatymas 1998-05-05 Nr. VIII-723/ URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.56646>

Lietuvos karo akademijos statuto patvirtinimo⁹²), що затверджується Урядом за поданням Міністра національної оборони.

На Академію не поширюються загальні принципи створення та управління закладами вищої освіти. До Академії приймаються військовослужбовці із середньою освітою або військовослужбовці строкової служби, які відповідають умовам вступу до Академії. Прийняті до Академії військовозобов'язані одночасно призиваються на строкову військову службу, яку вони проходять під час навчання в Академії. Особа, прийнята до Академії курсантом, укладає з Академією контракт, за яким зобов'язується добре навчатися, після отримання звання офіцера проходити професійну військову службу. Військові звання військовослужбовців призупиняються на час навчання в Академії. У разі воєнного стану або нападу на державу (війни) Академія та її персонал є невід'ємною частиною армії під командуванням командувача армією.

Відповідно до пункту 19 статті 2 Закону про організацію системи національної оборони та військової служби *курсант* – це військовослужбовець, який навчається в литовському або закордонному навчальному закладі, випускникам якого присвоюються офіцерські звання.

Курсантський статус, умови та порядок навчання визначаються Статутом Академії. Так, відповідно до пункту 54 Статуту Академії курсанти навчаються за першим ступенем університетського навчання та за програмами військової підготовки.

Загальна тривалість базового курсу офіцера складає 4 роки, у тому числі: 3,5 роки – бакалаврська підготовка з певної цивільної галузі знань + військова підготовка, + 0,5 роки – військова підготовка. Курс поділяється на окремі періоди за навчальними роками і семестрами: перший рік (1-й і 2-й семестри): проводиться базова (індивідуальна) військова підготовка курсанта. За перший рік курсант набуває початкову військову підготовку на рівні солдата. Другий рік (3-й і 4-й семестри): вивчення питань щодо застосування тактичних процедур управління під час ведення взводом бойових дій в оборонних і наступальних операціях; третій рік (5-й і 6-й семестри): вивчення питань щодо застосування тактичних процедур управління під час ведення взводом бойових дій у місті; управління кризовими ситуаціями; застосування відомчих процедур управління на рівні роти в оборонних і наступальних операціях; концепція територіальної оборони і принципи роботи командира; четвертий рік (7-й і 8-й семестри): формування загальних компетентностей відповідно до посадових обов'язків офіцера (професійна англійська мова, організація навчальних занять із підлеглим особовим складом, охорона навколишнього середовища тощо). У цілому курси проходять за напрямом певної військової спеціалізації (командир мотопіхотного взводу, артилерійської (гаубичної, мінометної) батареї, саперного взводу тощо)⁹³.

Перше офіцерське звання присвоюється курсантам, які закінчили навчання та програму військової підготовки в Академії чи військовому навчальному закладі іноземної держави, а також навчання в іншому литовському чи іноземному вищому навчальному закладі та за програмами військової підготовки в Академії, прийняті на

⁹² Dėl Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos statuto patvirtinimo. PATVIRTINTA Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. rugpjūčio 10 d. nutarimu Nr. 896 (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. vasario 25 d. nutarimo Nr. 215 redakcija) URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.85019/asr>

⁹³ Богунов С. та ін. Організація підготовки офіцерів для Збройних Сил Республіки Литва. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/wps_download/156704-D1%82%D1%82%D1%96-343779-1-10-20190225-1.pdf

професійну військову службу або звільнені в запас. Курсанти відбираються на професійну військову службу та призначаються на посади на умовах і в порядку, встановлених Міністром національної оборони (пункт 56 статуту Академії). Кількість осіб, які приймаються до Академії, визначається Міністром національної оборони відповідно до навчальних програм, рівнів та характеру фінансування.

Після успішного проходження базового курсу підготовки офіцера та завершення бакалаврської підготовки (рівень L 1) курсанту присвоюється військове звання лейтенанта і він призначається в одну із військових частин Збройних сил Литви. Мета навчання другого (тактичного) рівня підготовки офіцерів (L 2) полягає у продовженні професійного розвитку офіцера і розвитку його особистих здібностей, отриманні додаткових знань і навичок, необхідних для виконання обов'язків молодших офіцерів на відповідних посадах у штабі батальйону або підрозділі, рівному військовій частині, а після проходження додаткової підготовки – для виконання обов'язків старших офіцерів під час планування і проведення спільних бойових дій (операцій). Офіцери, які завершили навчання на цьому рівні, повинні вміти планувати операції на батальйонному і бригадному рівнях, знати організаційну структуру військових частин, їх бойові можливості, характеристики озброєння і військової техніки, мати знання в галузях міжнародної та національної безпеки, управління проектами, керівництва, військової етики, права, бойової підготовки та військового управління. Також за потреби Збройних сил і фінансових можливостей частина офіцерів, відібраних за конкурсом, проходить підготовку в іноземних військових навчальних закладах, зокрема й у Балтійському оборонному коледжі (м. Тарту, Естонія).

Підготовка осіб офіцерського складу оперативного рівня на посади, що належать до переліку загальних військових посад сухопутних військ, здійснюється на командно-штабних курсах підготовки офіцерів оперативного рівня (L 3). До цих курсів відноситься курс офіцерів Витаутаса Магнуса, що проводиться в Литовській військовій академії. Метою курсу є підготовка кваліфікованих офіцерів, здатних виконувати функції офіцерів сухопутних військ на рівні штабів національних і міжнародних батальйонів (бригад). Курси тривають 19 тижнів.

Підготовка осіб офіцерського складу стратегічного рівня (L 4) на посади, що належать до переліку загальних військових посад, здійснюється заочно на стратегічному курсі в Балтійському оборонному коледжі в м. Тарту або в Литовській військовій академії шляхом навчання за акредитованими магістерськими програмами. Термін навчання становить 2 роки.

На навчання за програмами військової підготовки приймаються як хлопці, так і дівчата віком від 18 до 32 років включно, які не вчинили умисних злочинів та придатні для проходження військової служби за медичними показниками.

Основні навчальні заняття за програмами підготовки молодших офіцерів (резерву), окрім Військової академії Литви, проводяться також у Школі підготовки сержантів імені дивізійного генерала Стасіса Раштікиса та Драгунському механізованому батальйоні литовського великого князя Бутейджідіса. Навчальні програми в цих закладах у перший рік розраховані на набуття знань, практичних навичок та компетенцій, необхідних для виконання посадових обов'язків професійного солдата, на другий рік – набуття знань, практичних навичок та компетенцій, необхідних для виконання посадових обов'язків командира відділення (сержанта), а на третій рік – командира взводу (молодшого офіцера).

Курсантам, незалежно від характеру фінансування навчання, щомісяця протягом періоду навчання виплачується навчальна стипендія, розмір якої залежить від результатів оцінювання курсантської служби, а також виплачується грошова компенсація на харчування. Так, відповідно до пункту 88.1 Статуту Академії в першому семестрі першого року навчання до проведення першого службового оцінювання курсантам виплачується стипендія за навчання у сумі 7,85 розмірів базової соціальної пільги (приблизно € 250), яка в подальшому може бути збільшена за результатами оцінювання до 20 розмірів базової соціальної пільги (приблизно € 1100). Ця сума дорівнює 80 % посадового окладу лейтенанта – випускника академії. Тобто в залежності від успішності та курсу навчання розмір стипендії становить від 250 до 1100 євро. Максимальна стипендія призначається курсантам, які мають гарні результати за підсумками другого семестру четвертого року навчання та п'ятого року навчання.

Особливістю військової освіти країн Балтії є створення Латвією, Литвою і Естонією Балтійського оборонного (військового) коледжу (1999 р.) – BALTDEFCOL⁹⁴. Він служить центром стратегічних та оперативних досліджень і забезпечує професійну військову освіту для середнього й вищого рівня офіцерів та посадовців держав-засновників, держав-членів Європейського Союзу та держав-членів НАТО, а також інших держав: Вірменії, Азербайджану, Боснії та Герцеговини, Грузії, Молдови, Чорногорії, Сербії та України.

Таким чином, спільними рисами та основними вимогами для систем військової освіти Литви, Латвії, Естонії дослідники називають⁹⁵: забезпечення узгодженості державних стандартів освіти згідно з Національною рамкою кваліфікацій та вимог стандартів НАТО у підготовці військових фахівців; підвищення якості та ефективності підготовки кадрів для сектору безпеки та оборони за рахунок використання нових технологій і інтерактивних методів навчання; підвищення конкурентоспроможності військових навчальних закладів за рахунок удосконалення освітнього процесу та скорочення строків навчання; забезпечення високого рівня професійної компетентності випускників військових навчальних закладів; підвищення вимог до підготовки викладачів як у теоретичному, так і в практичному аспектах, навчання їх іноземним мовам; спроможність здійснювати мобільність викладачів і тих, хто навчається, у рамках військових університетів, коледжів та шкіл країн НАТО.

III. Висновки.

Проведений аналіз демонструє, що виховання та навчання, морально-психологічна підготовка військовослужбовців (курсантів) закладів вищої освіти держав-членів НАТО здійснюється за єдиними стандартами з урахуванням специфіки, зумовленої національними особливостями та кращими історичними традиціями виховання майбутніх офіцерів у профільних військових ЗВО. Однією із важливих вимог, які висуваються до випускників військових ЗВО, є формування професійно-ділових якостей офіцера як спеціаліста.

Під час навчання у ЗВО курсанти діють як єдине ціле у військовому колективі, що виховує та формує у них гносеологічний підхід у питаннях подальшої військової

⁹⁴ BALTDEFCOL. URL: <https://www.baltdefcol.org/>

⁹⁵ Богунов С. Система військової освіти і підготовки у країнах-членах НАТО (Латвія, Литва, Естонія). Збірник наукових праць Національного університету оборони України. 2019. № 2(40). С. 16–23. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/wps_download/192597-D1%96-430811-2-10-20200129.pdf

служби на офіцерських посадах. Процес формування професійно-ділових якостей у курсантів, будучи інтегративним за своєю метою навчання та міждисциплінарним за предметним змістом, має значний потенціал у розширенні освітнього та полікультурного розвитку курсантів, сприяючи їхній продуктивній соціалізації, готуючи їх до професійної військової служби. Вірогідно, що підготовка фахівців, які вміють швидко адаптуватися до зміни військової обстановки та глобальних загроз воєнного характеру, є важливим пріоритетом в умовах сьогодення.

Освітнянський процес у військовому ЗВО базується на таких принципах:

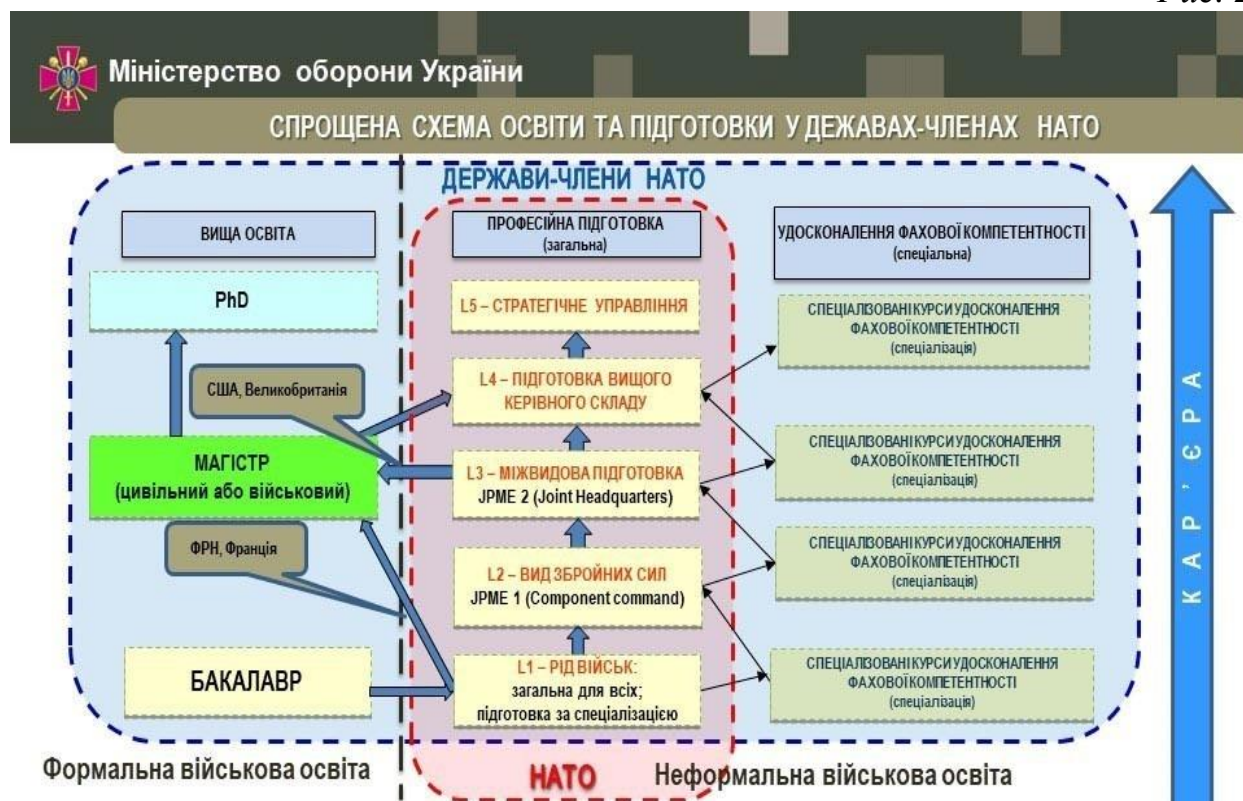
- пріоритет державної оборонної політики та національної безпеки під час підготовки офіцерських кадрів;
- аксіологічний принцип військової освіти, який означає дотримання засад військово-патріотичного виховання молоді під час підготовки офіцерських кадрів;
- принцип фундаменталізації освіти, який означає орієнтацію військово-педагогічної науки на новітні досягнення сучасної науки та техніки за стандартами НАТО;
- принцип гуманізації військової освіти, спрямований на постійне самовдосконалення знань, вмінь та навичок курсантів;
- принцип оптимального поєднання теорії та практики під час навчання;
- адаптивний принцип, який акумулює адаптаційну здатність курсанта до професійного середовища та його соціалізацію.
- принцип взаємозв'язку колективного характеру навчання та індивідуальних особливостей курсантів.

Класичний підхід у навчанні передбачає всебічний розвиток особи курсанта, формування в нього мотиваційної основи для подальшої військової служби на офіцерських посадах. Сучасна система військового навчання на теренах Альянсу характеризується єдиною методологією, динамічним розвитком, що надає змогу якісно вирішувати не тільки завдання формування кадрового потенціалу для Збройних сил, а також підвищувати морально-психологічний клімат у соціумі (суспільстві), репутацію, роль та значення підготовки військовослужбовців у питаннях подальшого забезпечення обороноздатності країни. Воєнно-політичне керівництво НАТО та національні органи управління військовою освітою розглядають стандартизацію результатів навчання здобувачів як основний спосіб досягнення взаємної сумісності різних національних контингентів під час виконання спільних завдань на теренах Альянсу.

Слід зазначити, що поєднана система освіти та підготовки НАТО охоплює як індивідуальний, так і колективний підходи, які чітко регламентуються нормативними документами (стандартами, директивами та настановами НАТО). При цьому всі спеціалізовані навчальні заклади, які здійснюють підготовку фахівців для збройних сил Альянсу, мають проходити акредитацію, що висуває низку вимог щодо відповідності закладу військового ЗВО певним критеріям, а їх діяльність регламентується статутами, які, як правило, затверджуються міністром оборони країни. Загалом військова освіта включає такі рівні, як: початкова військова освіта (військові ліцеї, школи, військові частини, навчальні центри), середня військова освіта (військові училища, коледжі, школи, академії, навчальні центри, курси), вища військова освіта (військові університети, академії). У переважній більшості держав НАТО навчальний процес має чітко виражену тенденцію поділу на початкову військову освіту і спеціальну військову підготовку. При цьому зазвичай навчальний

процес відбувається у 2-х формах: на території військового навчального закладу та в польових умовах, включаючи стажування у військових частинах. Отже, підготовка в навчальних закладах держав-членів Альянсу охоплює дві базові складові: базову вищу освіту і професійну військову підготовку, які інтегровані та органічно консолідовані між собою (Рис. 2).

Рис. 2⁹⁶

У всіх державах-членах НАТО курсанти (кадети), які здобувають військову освіту, мають подвійний правовий статус: вони є суб'єктами освітнього процесу та одночасно військовослужбовцями, яких готують як професійні кадри збройних сил тієї чи іншої країни. Розмір стипендіального забезпечення в кожній проаналізованій країні є диференційованим і залежить від обсягів економічного планування витрат на оборону на підставі потреб, які визначаються Міністерством оборони.

Кожна держава-член НАТО характеризується певними особливостями в питаннях організації професійної військової освіти. У більш розвинутих країнах НАТО створено систему професійної військової освіти, поєднану з професійною військовою підготовкою. При цьому військова професійна підготовка поділяється на дві підсистеми: спеціальна професійна підготовка та удосконалення фахової компетентності. Своєю чергою, фахова компетентність включає: комунікативну компетенцію майбутнього офіцера, його стратегічну та професійну компетенцію.

Проведений аналіз переконливо засвідчує, що за підсумками навчання курсантів базовим освітньо-кваліфікаційним рівнем у досліджуваних країнах є ступінь бакалавра, який передбачає, окрім Німеччини, період навчання від 3 до 4 років та присвоєння військового звання (молодший лейтенант / лейтенант). Набуття ступеня магістра не є обов'язковим, а носить виключно добровільний характер для бажаючих присвятити своє життя професійній військовій службі.

⁹⁶ Інтернет ресурс. Міністерство оборони України. URL: <https://www.mil.gov.ua/diyalnist/vijskova-osvita-na-tauka/shho-take-profesijna-vijskova-osvita.html>

Досліджувані країни мають і відмінності та специфічні підходи в організації навчання курсантів. Так, типовою особливістю британської системи військової освіти є формування кадрового військового резерву, підготовка військових кадрів для реалізації миротворчих місій через стимулювання молоді до участі у військовому навчанні, починаючи з 13 років. Під час навчання у військових ЗВО британські офіцери-кадети отримують річне стипендіальне грошове забезпечення як рядові (новобранці IV класу) Збройних сил у розмірі, після сплати усіх податків та зборів, 7 тис. фунтів стерлінгів. Розширена стипендія складає 24 тис. фунтів стерлінгів на рік. Загальний строк базової військової освіти складає 4 роки, випускник отримує диплом «бакалавра» і військове звання «молодший лейтенант».

У Франції до процесу підготовки курсантів залучаються цивільні інструктори та фахівці, які мають тренерські навички й педагогічну майстерність. Курсанти під час навчання отримують щомісячну стипендію в розмірі до 1400 євро. Важливим є питання організації військового стажування для курсантів, яке здійснюється після року вивчення спеціальності щодо всіх напрямів діяльності сухопутних військ. Під час стажування курсанти здобувають загальні тактичні й технічні навички, що вимагають особливо високого рівня фізичних навантажень. Базовий строк навчання складає 3 роки та передбачає отримання кваліфікації «бакалавр».

В Італії офіцерські курсанти, будучи суб'єктами навчального процесу, мають права та обов'язки солдатів, їхня діяльність урегульована військовими статутами, директивами Міністерства оборони та циркулярами, що схвалюються керівництвом того чи іншого військового навчального закладу. Грошове забезпечення (стипендія) призначається на рівні ставки найнижчої посади армійського офіцера Італії і складає 1420 євро на місяць. По завершенню базового курсу, який триває 3 роки, в обов'язковому порядку слухачі проходять подальше навчання, за підсумками якого присвоюється військове звання «лейтенант» та дипломований ступінь магістра (загальний строк 5 років).

У Польщі підготовка кадетів має ступеневий характер, організована за освітніми рівнями бакалавра і магістра, а під час здобуття військової освіти надається право на фінансову винагороду (стипендію) у розмірі, який залежить від ставки найнижчої основної винагороди професійного військовослужбовця – 6 тис. злотих на рік. При цьому система військової освіти Польщі спрямована на оперативне формування кадрового потенціалу для Збройних сил, забезпечення державних потреб у сфері підготовки військовослужбовців для проходження професійної контрактної військової служби, удосконалення професійної підготовки офіцерських кадрів тощо. Військова підготовка кадетів підпорядкована єдиній меті: максимальне дотримання стандартів і вимог НАТО.

У Німеччині військова освіта є комплексною та передбачає проходження етапів багаторівневої системи спеціальних знань та практичних навичок. За результатами навчання, яке триває шість із половиною років, випускнику присвоюється військове звання «унтер-офіцера» та кваліфікація «магістра». Мінімальне місячне стипендіальне забезпечення складає 2700 євро і варіюється залежно від курсу та звання слухача, може становити 3050 євро.

Базова військова освіта в країнах Балтії у військових навчальних закладах здобувається на основі вищої освіти (ступінь бакалавра) з обов'язковим навчанням на курсах професійної підготовки за відповідними спеціалізаціями з однієї загальної військової спеціальності. Системи підготовки офіцерських кадрів в Естонії, Латвії,

Литві мають спільні риси та включають: базову підготовку офіцерів (L1); відповідні кар'єрні курси офіцерів (тактичного (L2), операційного (L3) і стратегічного (L4) рівнів); курси за спеціальністю; кваліфікаційні курси та інші курси тощо. Спільними рисами та основними вимогами для систем військової освіти Литви, Латвії, Естонії є: забезпечення узгодженості державних стандартів освіти згідно з Національною рамкою кваліфікацій та вимог стандартів НАТО у підготовці військових фахівців; підвищення якості та ефективності підготовки кадрів для сектору безпеки та оборони за рахунок використання нових технологій і інтерактивних методів навчання; підвищення конкурентоспроможності військових навчальних закладів за рахунок удосконалення освітнього процесу та скорочення строків навчання; забезпечення високого рівня професійної компетентності випускників військових навчальних закладів; підвищення вимог до підготовки як у теоретичному, так і в практичному аспектах.

Для України в умовах правового режиму воєнного стану, з урахуванням висвітлених основних тенденцій розвитку сучасної системи військової освіти в державах-членах НАТО, актуальним залишаються: формування виваженої та концептуальної державної оборонної політики, в контексті якої саме курсант є основною бойовою одиницею кадрового ресурсного потенціалу Збройних Сил; впровадження системного підходу в питаннях організації та здійснення підготовки офіцерських кадрів; використання нормативів і стандартів Альянсу як загальнообов'язкових для усіх рівнів навчання; багатоступеневість військової підготовки, забезпечення престижності та авторитету статусу курсанта та контрактної військової служби, технологізація військової освіти за кращими практиками держав-членів НАТО.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

*Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.

Країна	Базовий освітньо-кваліфікаційний рівень випускника	Строк навчання	Військове звання за результатами навчання	Розмір місячного грошового забезпечення, $\approx$
Велика Британія	Бакалавр	4 роки	Молодший лейтенант	580 фунтів
Німеччина	Магістр	6 років 6 місяців	Унтер-офіцер	2700 євро
Франція	Бакалавр	3 роки	Молодший лейтенант	1400 євро
Італія	Бакалавр/Магістр	5 років	Лейтенант	1420 євро
Польща	Бакалавр/ Магістр	5 років	Лейтенант	500 злотих
Естонія	Бакалавр	3 роки	Молодший Лейтенант	1000 євро
Латвія	Бакалавр	4 роки	Лейтенант	1200 євро
Литва	Бакалавр	3 роки	Лейтенант	1100 євро